

Nafasi ya Nyimbo za Bongo Fleva katika Uelimishaji wa Haki katika Jamii¹

J. H. Ismail

Ikisiri

Ipo dhana ya mtazamo hasi kuhusu muziki wa vijana na hasa nafasi ya muziki wa Bongo Fleva katika jamii ya Kitanzania. Hisia zinakuwa kwamba nyimbo za Bongo Fleva zinapotosha jamii na kwamba si watunzi wala waimbaji wake wanapewa uzito unaostahili katika jamii. Lengo la makala haya si tu kuonesha umuhimu wa nyimbo za Bongo Fleva katika kuendeleza lugha ya Kiswahili na fasihi yake, bali kuona namna ambavyo muziki huu unatimiza wajibu wa msingi wa kazi ya fasihi simulizi ya Mtanzania kama kuelimisha, kuogopesha, kufundisha na kuhifadhi amali za jamii katika maeneo ya sheria. Katika makala haya tutaangalia dhima ya muziki wa Bongo Fleva katika uelimishaji wa haki kwa kutumia mbinu changamani. Swali la msingi ni je, ni kwa namna gani muziki huu unatimiza malengo ya fasihi simulizi katika jamii?

1.0 Utangulizi

Muziki wa Bongo Fleva umekuwa ukipata tafsiri mbalimbali na jamii ya Watanzania; miongoni mwa tafsiri hizo ni muziki wa vijana, muziki wa kizazi kipya, muziki wa kileo n.k. Majina yote haya yanaelekea kueleza kuwa katika jamii ya wanadamu ambapo kumekuwa na kundi la watoto, vijana na watu wazima, kundi linaloguswa na muziki huu ni la vijana. Makala yetu yatachambua mchango wa Bongo Fleva katika masuala ya haki za binadamu. Yatapendekeza maeneo mengine ya uelimishaji wa haki, na mwisho changamoto zinazoukabili muziki zitabainishwa.

2.0 Muziki wa Bongo Fleva na Haki za Binadamu

Muziki wa Bongo Fleva umekuwa mstari wa mbele katika kutetea haki za binadamu kutokana na madhila yanayomkabili binadamu. Ingawa kwa kiasi kikubwa haibainishi kitu gani kifanyike ili kuondokana na madhila haya lakini ukweli ni kwamba muziki wa Bongo Fleva unaonesha jamii ilivyo na inakoelekea. Nyimbo za wasani wa muziki wa Bongo Fleva zinazungumzia masuala mbalimbali yahusuyo jamii yetu. Baadhi ya maudhui yake ni majanga ya kitaifa, mapenzi, siasa, elimu, utamaduni, uchumi na masuala ya haki za binadamu. Baadhi ya nyimbo za Bongo Fleva zinazotetea haki za binadamu ni 'Machози Jasho na Damu' wa msanii Joseph Haule maarufu kwa jina la kisanaa kama Profesa Jay; 'Rushwa' kutoka kwa wasanii Mapacha, 'Yatima' wa kundi la Choka Mbaya Sisters ambao kwa sasa wanajulikana kama Survival Sisters ambalo linaundwa na wasanii wa kike wenye ulemavu Lucy Samsoni, Irene

---

¹ Makala yaangaliwe kwa mtazamo wa lugha ya Kiswahili na siyo utaalamu wa masuala ya kisheria.

Malekela, na Latifah Abdallah. Nyimbo nyingine ni 'Mr. Police Man' kutoka kwa msanii Ferooz Mrisho, na 'Bongo Trans' wa msanii Msafiri Kondo ambaye anajulikana kisanii kama Solo Thang. Tutaziangalia baadhi ya nyimbo hizo hapa chini:

2.1 *Machozi Jasho na Damu*

Wimbo huu uliimbwa na msanii nguli katika uga wa muziki wa Bongo Flewa ajulikanaye kama Profesa Jay. Katika wimbo msanii anaongelea suala la matabaka katika jamii hasa tofauti ya maisha ya walionacho na wasionacho ama wanyonyaji na wanyonywaji nchini Tanzania. Profesa Jay anabainisha tofauti hizo kwa kulinganisha maisha ya wananchi wa kawaida vijijini na wale wa mijini na anaona jinsi mnyonge anavyokosa haki. Kilio hicho kinamsukuma kutoa tahadhari kuhusu uwezekano wa kumwagika damu ili haki ichukue mkondo wake ama kuonesha kuwa ipo siku wanyonge nao watapata mwanga na kuanza kudai haki zao kwa njia ya amani ama ya kumwaga damu. Ubeti wa pili wa wimbo huu unanukuliwa kama ifuatavyo:

Msalaba wa dhiki bado unamuelemea,
 Mtanzania halisi hana pa kuegemea,
 Na kujaribu kuishika vizuri fimbo ya mnyonge,
 Mwendu wa miguu mitatu na napiga moyo konde,
 Mkutano wa Beijing ungefanyika kijijini,
 Labda na bibi yangu angekuwepo kundini,
 Misaada haipati inaishia mijini,
 Tajiri anaongezewa ni vipi kwa maskini,
 Nasema kwa uchungu wengine wananicheka,
 Kwenye kambi ya laana ujue wewe mateka,
 Siasa ya kibongo imeanza kunuka damu,
 Ndugu Watanzania wanauana kwa zamu,
 Nani ataizoa damu inayomwagika,
 Nyerere alitabiri ya kwamba tutaadhirika
 Siasa sio mchezo kama karata tatu,
 Jazba inapopanda inang'oa nyoyo za watu,
 Mishale na mikuki imetawala Kilosa,
 Walianchali na Walianchoka wanauawa bila makosa,
 Wote waliokufa Mungu walaze pema,
 Rehemu marehemu wapate safari njema,
 Futa machozi yangu msanii ya hatimiliki,
 Kila ninavyojivuta naona sithaminiki,
 Upendo unatoweka giza ndio linatanda,
 Unyama ufedhuli mtutu juu ya anga,
 Msiopenda amani toeni na roho yangu,
 Mnaonyonya watu sikia kilio changu,
 Mnaotaka haki guseni na hoja zangu,
 Wote wenye mateso shikeni mkono wangu.

Hapa pamoja na burudani tuiapatayo wasikilizaji na watazamaji wakati msanii huyu akiwa jukwaani bado tuna mambo ya kujifunza kuhusu haki na usawa wa binadamu katika jamii yetu. Msanii pamoja na kuzungumzia mambo mengine kama siasa na vita anazungumzia masuala ya haki kwa makundi mbalimbali katika jamii kama vile wazee, wanawake, wasanii na wanyonge.

2.2 *Rushwa*

Rushwa imekuwa tatizo kubwa katika jamii katika nchi mbalimbali, ikiwemo Tanzania. Ingawa sheria mbalimbali nchini zimekuwa zikitungwa ili kudhibiti au kuondoa kabisa rushwa katika jamii lakini inaonekana vita dhidi ya rushwa ni ngumu na inahitaji mkabala wa kipekee katika kupambana nayo. Watunzi na waimbaji wa muziki wa Bongo Fleva wameguswa kwa kiasi kikubwa kuhusu tatizo hili na hawako nyuma katika kupinga rushwa. Hivyo mara kwa mara wamekuwa wakitunga na kuimba kuhusu madhara ya adui rushwa. Wasanii wanakemea na kutoa changamoto kuhusu mustakabali wa taifa la kesho litakalokuwa limejengeka kwa misingi ya rushwa. 'Rushwa' ni moja wa nyimbo za Bongo Fleva ambao unakemea na kuonesha rushwa na athari zake katika jamii. Wasanii Mapacha katika wimbo wao huu wanasisitiza kuwa rushwa ni adui wa haki hivyo kama jamii inataka haki ni lazima kutokomezwa rushwa kwanza. Ubeti wa kwanza wa wimbo huu unasema:

Hii vita ni ngumu sababu wanatoa rushwa ni wale wenye mabavu,
 Wanaolimbikiza mali kama vile Makaburu,
 Maskini wanabakia wanaugulia maumivu,
 Taifa la kesho sijui litarithi nini,
 Kama vyote vizuri wanataka wavimiliki,
 Mikataba wanayosaini nayo haiwekwi wazi,
 Wanaendelea kuficha mchezo wa kamari,
 Wananchi hawaelezwi, *which is very bad*,
 Wanaendelea kutoa wengine wanapokea,
 Hakuna cha kungojea matajiri wanajizolea,
 Kisa wanayo pesa toka mdogo nasikia jina rushwa,
 Kuwa ni adui wa haki na hakuna wa kumgusa,
 Mbona hachukui hatua inayoendelea kukua,
 Asante TAMWA kwa kutupa nafasi ya kuweka wazi,
 Huyu adui wa haki rushwa adui wa haki,
 Huyu rushwa adui wa haki – hatumtaki.

Wasanii wanaelezea masuala mbalimbali ambayo utendaji wake unaashiria rushwa kama vile kusaini mikataba ya kitaifa bila ya kushirikisha wananchi na wenyenacho kuzidi kujilimbikizia mali. Pamoja na kuonesha athari za rushwa, wasanii wa Bongo Fleva wanaonekana kuzipongeza taasisi na makundi ya

kijamii yanayounga mkono vita dhidi ya adui rushwa kama vile Chama cha Wanahabari Wanawake Tanzania (TAMWA). Kwa kiasi fulani wasanii hawa wanatoa mwito kwa vyombo vya sheria kusimamia na kutafsiri sheria ipasavyo ili haki itendeke na kusiwe na suala la viini macho katika vita dhidi ya adui rushwa.

2.3 Yatima

Muziki wa Bongo Fleva pia umekuwa ukitumika katika kuelimisha jamii kuhusu haki za watoto yatima dhidi ya stahili zao pale wazazi wanapokuwa wametoweka duniani. Hii inatokana na ukweli kwamba wengi wa watoto yatima hukosa haki mbalimbali kama vile malezi bora, elimu, na mapenzi kwa ujumla. Baadhi ya nyimbo za Bongo Fleva zimefanikiwa kutupa picha ya madhila ya yatima toka kwa ndugu za marehemu. Kwa mfano, wimbo 'Yatima' ni moja ya nyimbo ambazo zinaongelea suala la yatima kwa kina. Wasanii Lucy Samsoni, Irene Malekela, na Latifah Abdallah kutoka kundi la Survival Sisters wanaongelea kinagaubaga dhuluma wazipatazo watoto yatima. Ubeti wa kwanza wa wimbo huu uko hivi:

Mimi wazazi wangu walipofariki,
Sikuwa na msaada wowote duniani,
Kama mjuavyo ndugu wenye tamaa ya mali,
Japo familia hatukuwa tajiri,
Ndugu hawakujali utu wangu,
Walichukua mali na nyumba yetu,
Sasa nataabika ooh ooh ooh,
Samahani msifanye hivyo,
Walimwengu msifanye hivyo hoo hoo hoo.

Hapa tunaona dhahiri jinsi watoto yatima wanavyonyimwa haki za kurithi mali iliyoachwa mara baada ya wazazi wao kufariki. Kilio cha yatima ni changamoto waitowayo wasanii wa Bongo Fleva kwa vyombo vya sheria, kuhusu umuhimu wa kuwa na kuisimamia sheria zinazohusiana na masuala ya mirathi. Kilio hiki kinatolewa kwa jamii (walimwengu) wote kwa ujumla.

2.4 Mr. Police Man

Muziki wa Bongo Fleva umekuwa na nafasi kubwa katika kuongelea namna ya utoaji wa haki na jinsi haki hiyo inavyoweza kupindishwa na vyombo vilivyokabidhiwa mamlaka ya kusimamia haki katika jamii yetu. Moja ya nyimbo za Bongo Fleva wenye mwelekeo huo ni 'Mr. Police Man' ulioimbwa na msanii Ferooz Mrisho. Katika wimbo huu Ferooz, pamoja na masuala mengine, kwa kiasi kikubwa anaongelea kuhusu polisi wanavyokiuka haki katika utendaji wa kazi zao za kulinda raia na mali zao. Kilio cha Ferooz ni kwamba vyombo vyetu vya dola, hasa polisi, havifanyi kazi yake sawasawa.

Katika wimbo huu anatoa mfano wa jinsi watuhumiwa wa makosa ya ubakaji wanavyoweza kuachiwa kwa mazingira ya utatanishi. Hivyo Ferooz anatoa elimu kuhusu ukiukwaji wa haki katika masuala mbalimbali. Ferooz katika wimbo huu anasema:

Unathamini wenye mali,
Kaa chini ukitaifuta shari jana uliapa tayari,
Hiyari kujenga taifa pasipo dosari,
Mr. Police police police man,
Tuna kudis kudis mtaani x 2,
Ni juzi ulikamata mbakaji,
Leo yuko huru tuulize mahakama au jaji?
Kwenye mataa yazidi nusu saa,
Ajali mbaya imetokea unalewa baa,
Tunaita mwizi mwizi jizi,
We unaukaribisha usingizi,
Uliponikuta na majani, ukanipiga pingu kisha ukinisweka ndani,
Kamali nilishapuna, aaah!
Ukanichukulia mapene bila tuhuma,
Biashara ya madawa ya kulevya inakua kila kukicha mateja,
Wananyeta teri na cha ukucha kupambana si yataka ule ushibe eeeh.

Hapa tunaona bayana, licha ya msanii kuuimba wimbo huu katika hali ya kuhuzunisha, lakini jamii imeburudika na wakati huohuo imetoa changamoto kwa makundi yaliyotajwa na Ferooz kuboresha utendaji na utimizaji wa majukumu yao ya kila siku ili kurejesha imani kwa wananchi ambao kadiri ya Ferooz, jamii inakosa matumaini na imani kwa vyombo vyao vya dola. Hivyo, pamoja na kazi nzuri inayofanywa na wasanii wa Bongo Fleva katika maeneo niloyayajadili hapo juu, bado tunadhani wanaweza kuzama zaidi katika elimu ya haki katika jamii yetu. Katika sehemu ifuatayo ya makala haya tutazungumzia maeneo mengine ambayo watunzi wa muziki wa Bongo Fleva wanaweza kuyazungumzia huku nikiamini kwamba jamii itayapendelea kuyasikia kwa kuwa yanagusa maisha ya kila siku ya wanajamii.

3.0 Maeneo Mengine ya Uelimishaji wa Haki

Nyimbo za Bongo Fleva zinaweza kutumika vizuri katika kuelimisha masuala ya haki katika jamii. Kama tujuavyo nyimbo hizi hupendwa na kundi kubwa la jamii ya mijini na hata vijijini. Hivyo zikitungwa na kuimbwa vizuri zinaweza kuchangia katika jitihada za serikali za kuelimisha umma kuhusu haki za msingi za binadamu. Baadhi ya maeneo yanayohusu haki ambayo yanaweza kutungiwa zaidi na kuimbwa na wasanii wa Bongo Fleva yanajadiliwa katika 3.1 - 3.4:

3.1 Madhara ya Rushwa na Misingi ya Kisheria

Kwa kuwa ni moja ya muziki ambao unapendwa na wengi hivi sasa Bongo Fleva ina nafasi kubwa ya kuimba kuhusu tatizo la rushwa katika jamii na

misingi ya sheria. Wasanii wanaweza kutunga nyimbo za kuelimisha kuhusu rushwa ni nini na namna gani tueleke kupokea na kutoa rushwa. Pia, wasanii wa Bongo Flewa wanaweza kuwakumbusha wanaosimamia sheria umuhimu wa kuisimamia sheria katika mazingira ya uwazi zaidi. Tunapendekeza kwamba utunzi na uimbaji wake uwe katika mfumo wa dialojia ambapo pande mbili zinaweza kujibizana zikionesha aina rushwa inayopokewa au kutolewa malumbano ya kunyima dhamana, na mwisho maamuzi yanapotolewa kuwa yamekosa nguvu ya kisheria, maana yake hakuna ushahidi ulio bayana kisheria. Tunaamini zikitungwa nyimbo zenye uelekeo huo si tu zitavutia masikioni mwa wasikilizaji bali zitatoa changamoto kwa pande zinazohusika kujirekebisha kwa kuwa ukweli wakati wote unauma.

3.2 Uhusiano wa Kindoa kwa Msingi wa Sheria

Katika jamii yetu dhana ya kuishi kindoa bado haijaeleweka vizuri. Hii husababisha migogoro kwa wahusika hasa inapotokea mifarakano baina yao. Hali hii hujidhihirisha hasa katika masuala ya mgawanyo wa mali, watoto, mirathi n.k. Muziki wa Bongo Flewa una nafasi kubwa katika kuelimisha jamii kuhusu suala hili. Tukizingatia kuwa hili ni eneo linalogusa jamii kubwa, tunafikiri wasanii wa Bongo Flewa wanaweza kuelimisha umma kuhusu haki katika uhusiano wa 'kindoa' na umuhimu wa kurasimisha uhusiano huo. Hii inaweza kuwa kimila, kidini ama njia nyinginezo zinazotambuliwa na sheria, nyimbo hizi zina mashabiki wengi katika uwanja huu. Lakini ili watungie kuhusu jambo hili inabidi wasanii nao waelimishwe au wajielimishe kuhusa masuala ya haki za ndoa ili nao watoe ujumbe huo katika kazi zao za sanaa.

Katika masuala ya ndoa wasanii wa Bongo Flewa wanaweza kuwaelimisha wanajamii kuhusu umuhimu wa jamii kuwa na utamaduni wa kuandika wosia kuhusu mali zao na warithi wao. Hapa nyimbo zinaweza kutungwa kwa mtindo pia wa dialojia. Hayo ni majibizano ya wahusika wawili ama watatu kuhusu kuandika wosia halafu ukaidi wa mhusika mmojawapo ukaigharimu familia na watoto wake kwa sababu alikufa ghafla bila kuacha wosia. Ugomvi na mgogoro itakayojitokeza baada ya kifo hicho kuhusu mirathi na stahili zingine zaweza kuwa sio tu za kuhuzunisha bali itatoa elimu ya sheria kuhusu kuandika wosia. Kwa kufanya hivi wasanii watasaidia kwa kiasi kikubwa kuelimisha masuala mbalimbali ya haki katika ndoa na wosia. Kwa mfano, wanaweza kutunga wimbo kama huu:

'Tujifute Machozi'²

Ni kawaida na imezoeleka kusikia vilio vyao,
Wajane na yatima wanapodai haki zao,
Huu ni mfano wa mama na wadogo zetu,
Walioachwa na wazee wetu,
Ndugu wakakosa utu na kubaka kila kitu,
Yatima futa machozi, mjane ondoa majonzi,
Wajomba na mashangazi, ndo wameshageuka mbogo,
Hakuna cha kuhofia, ingawa watoto bado wadogo,
Heri mijini kuna vyama vya kubebea haki vitapanda koritini,
Simanzi ni vijijini hawajui watafanya nini,
Juu ya vita, maradhi, ujinga na umaskini,
Wanashindwa kwenda shuleni,
Taabu nyingi maishani,
Waliodhulumiwa haki zao wengi wapo mitaani,
Ndio mateja machangu, uwabebe na mbeleko gani,
Ni vizuri basi mzazi ukaandaa wosia,
Pindi ukitangulia wajue pa kuanzia,
Ndugu wenye tamaa za fisi wasipate nafasi,
Wanao watapata haki zao wakifungua mirathi.

3.3 Haki za Binadamu na Sheria

Muziki wa Bongo Fleva unaweza kutumika kuelimisha jamii kuhusu haki ya binadamu na sheria, kwa mfano, haki ya binadamu ya kuishi, ingawa katika eneo hili tayari muziki huu umepata mafanikio makubwa. Zipo nyimbo ambazo zinahusu watu wenye ulemavu kama vile wa ngozi, macho na viungo vingine vya mwili lakini bado wasanii wa Bongo Fleva wanaweza kutunga nyimbo za kuelimisha jamii kuhusu kuheshimu utu wa mtu.

3.4 Haki ya Mtuhumiwa na Mshitakiwa

Katika eneo hili, jamii haina elimu ya kutosha kuhusu haki ya msingi kwa mtuhumiwa na mshitakiwa. Kwa mfano, dhana ya dhamana kuwa ni haki ya msingi ya mtuhumiwa inatokana na haki ya msingi ya kila raia kuwa huru kutembea kama ilivyoainishwa na Ibara ya 17(1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Muziki wa Bongo Fleva unaweza kutumika kuelimisha jamii kuhusu haki ya dhamana kueleza jamii kuwa dhamana ni haki yao ya msingi ya kikatiba ili mradi mhusika atimize masharti ya utoaji wa dhamana kama yalivyoainishwa katika nyaraka muhimu za kisheria. Umuhimu wa Bongo Fleva kutunga na kuimba nyimbo zenye mwelekeo huu ni kwa kuzingatia kuwa suala la kutenda makosa linamgusa binadamu yeyote katika jamii yoyote.

² Mtunzi wa wimbo huu ni mwandishi wa makala haya.

4.0 Mapendekezo kwa Ujumla

Kama tulivyoona katika nafasi ya wasanii na muziki wa Bongo Fleva hapo juu lakini tunadhani kwamba kufanikiwa kwa muziki wa Bongo Fleva kunategemea sana ushirikiano wa wasanii na maprodyuza, wasambazaji, mapromota na madijei katika maeneo yafuatayo:

4.1 Elimu

Kuwa na elimu ya kutosha ya darasani kwa watunzi na waimbaji wa muziki huu kutasababisha watunzi kuwa na uelewa mpana kuhusu masuala wanayoyatunga, jamii wanayoitungia na mbinu bora za kisanaa ili kufanya nyimbo za Bongo Fleva ziwe za kudumu na sio za mpito kama zinavyochukuliwa hivi sasa. Elimu inaweza kusaidia kuwapata wataalamu wa aina mbili, watunzi pekee ambao watakuwa wamebobeza katika kutunga tu na waghanaji watakaokuwa wamebobeza katika kuimba pekee. Athari ya kujaribu kufanya mambo yote mawili tutajikuta tunakuwa na wasanii wa Bongo Fleva ambao sio mahiri katika nyanja zote mbili.

4.2 Uchumi

Serikali na jamii ielimishwe kuhusu kufadhili muziki huu kwa mfano gharama za utunzi, uimbaji na usambazaji wake.

4.3 Hakimiliki

Sheria ya hakimiliki iimarishwe na isambazwe ili jamii itambue na kuheshimu haki ya umiliki ya muziki wa Bongo Fleva.

4.4 Jamii na Watunga Sera

Ipo haja ya kuelimisha jamii itambue kuwa muziki wa Bongo Fleva si wa vijana pekee kama inavyokuwa inafikiriwa na wengi. Masuala wanayoyaimba wasanii hawa yanagusa makundi yote ya kijamii hivyo hakuna sababu za msingi za kuuona kuwa ni muziki wa vijana pekee. Pia, ni muhimu kama ilivyo katika maeneo mengine ya kiutamaduni, suala la muziki wa Bongo Fleva likapata msukumo wa watunga sera za lugha na utamaduni ili kuenzi na kuthamini mchango wa wasanii katika kuikuza lugha ya Kiswahili na kuelimisha umma kama inavyofanya Taasisi ya Taaluma za Kiswahili, Chuo Kikuu cha Dar es Salaam katika tamasha hili.

5.0 Hitimisho

Makala yamejadili nafasi ya muziki wa Bongo Fleva katika kuelimisha jamii hasa katika masuala ya haki. Aidha, maeneo mengine ambayo muziki huu unaweza kutungiwa na kuimbwa yameainishwa. Mwisho tumeonesha kuwa ipo

haja ya kuwa na elimu ya kutosha kwa watunzi na waimbaji wa muziki wa Bongo Fleva ili kuufanya muziki huu uwe makini na bora zaidi³.

Marejeleo

- Brockett, O. (1964). *The Theatre: An Introduction*. Geneva, IL: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Ferooz. 'Mr. Policeman'. P. Funk Majani (producer), Bongo Records GMC
- Ferooz. 'Muziki na Vyombo', P. Funk Majani (producer), Bongo Records GMC
- Mapacha. 'Rushwa' Pasu kwa Pasu Records.
- Masonga, M. (2005). *The Dramatic Elements in Bongo Fleva Musical Video Production: A case study of Starehe (Ferooz) Nitakufaje (Crazy G.K) and Siamini (TID)* unpublished MA Dissertation, University of Dar es Salaam.
- Omari, S. (2009). "Tanzania Hip hop Poetry as popular Literature" PhD Thesis (Hajjachapishwa) University of Dar es Salaam
- Profesa Jay. Machozi, Jasho na Damu, P. Funky Majani (producer), Bongo Records
- Rose, T. (1994). *Black Noise: Rap Music and Black Culture in Contemporary America*. New England: Wesleyan University Press.
- Senkoro, F.E.M.K (2003). "Rethinking popular Arts and Culture in the 21 Century East Africa" Makala iliyowasilishwa katika Maadhimisho ya 30 ya CORESRIA

---

³ Tunatoa shukrani maalumu na kuwatambua wasanii wa Bongo Fleva wote hasa hawa ambao nyimbo zao tumetumia kama mifano katika makala haya. Hata hivyo, udhaifu utakaojitokeza katika makala haya, wa tafsiri ya nyimbo ni wa mwaandishi na wao hawahusiki nao.